

Makale Türü: İnceleme

Geliş Tarihi: 22.02.2020

Kabul Tarihi: 07.04.2020

AHKÂMÜ'L-KÜLLİYYE ʿALÂ TAHVİL-İ SİNİ'L-ÂLEM'DE ESAS FİİLLERLE KURULAN BİRLEŞİK FİİLLER*

Emre KUNDAKÇI**

Öz

Metin içerisinde yer alan hesaplamalarda kullanılan H. 1138 / M. 1725-1726 tarihine dayanarak Osmanlı Türkçesinin klasik sonrası dönemine ait olduğunu düşündüğümüz Ahkâmü'l-Küllîyye ʿalâ Tahvîl-i Sini'l-Âlem, sini'l-âlem konulu bir ilm-i ahkâm-ı nücüm eseridir. Müellifi yahut müstensihi belli olmayan eser, birleşik fiil yapıları bakımından dikkat çekicidir. Eserde, ol-, eyle-, it-/et-, bulun- kıl- gibi yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiil yapılarının yanı sıra isim + esas fiil biçiminde teşekkül eden birleşik fiil yapıları da zengin bir görünüm arz etmektedir. Bu makalede Ahkâmü'l-Küllîyye ʿalâ Tahvîl-i Sini'l-Âlem adlı eserde tespit edilen bir veya birden çok isim ile bir esas fiilinin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık gelen yapılar incelenmiştir. Türkçe yahut alıntı isimlerden fiil türetiminin yaygın kullanılan formu olan birleştirme yöntemiyle türetilen birleşik fiillerde asıl anlam ilk unsurdadır, ikinci unsurun işlevi yardımcı fiil, yarı-yardımcı fiil, esas fiil olması fark etmeksizin ismi fiilleştirmektedir. Ancak esas fiillerle kurulan yapıları teşkil eden unsurlardan ilki de ikincisi de anlamını kaybedebilir yahut deyimleşebilir. Bugüne dek yapılan çalışmalarda araştırmacılar tarafından yapılan birleşik fiil tanımlarında birtakım farklılıklar görülmektedir. Bu makalede araştırmacıların tanımlarındaki farklılıklara kısaca değinildikten sonra eserde tespit edilen esas fiillerle kurulmuş birleşik fiil yapılarının örnekleri verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Birleşik Fiil, Klasik Osmanlı Türkçesi, Sini'l-Alem, İlm-i Ahkam-ı Nücüm, Astroloji.

Combined Verbs Established With Full Verbs In Ahkâmü'l-Küllîyye ʿalâ Tahvîl-i Sini'l-Âlem

Abstract

Based on H. 1138 / M. 1725-1726, which is used in the calculations in the text, Ahkâmü'l-Küllîyye ʿalâ Tahvîl-i Sini'l-Âlem, which we think belongs to the

* Bu makale İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda hazırlamakta olduğumuz Ahkâmü'l-Küllîyye Alâ Tahvîl-i Sini'l-Âlem: Dil İncelemesi, Metin, Türkçe Türkçesine Aktarım, Sözlük, Tıpkıbasım adlı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

post-classical period of Ottoman Turkish, is a scientific work on the subject of *sini'l-âlem*. The text, whose author or scribal is not certain, has a remarkable appearance in terms of combined verb structures. In the text, as well as the combined verb structures formed with auxiliary verbs such as *ol-, eyle-, it-/et-, bulun-, kıl-*, the combined verb structures that form in the form of noun + full verb have a rich appearance. In this article, the structures that correspond to a single notion consisting of one or more nouns and a full verb determined in the text named *Ahkâmü'l-Küllüyye 'alâ Tahvîl-i Sini'l-Âlem* are examined. A combination method is a common form of verb derivation from Turkish or borrowed nouns. In compound verbs, the real meaning is in the first component, the function of the second component is to verb the noun regardless of whether it is an auxiliary verb, semi-auxiliary verb, full verb. However, the first and the second of the components that constitute the structures established with the full verbs may lose their meaning or become an idiom. There are some differences in the definitions of compound verbs made by researchers. In this article, after briefly mentioning the differences in the definitions of the researchers, examples of the combined verb structures established with the full verbs determined in the text are given.

Keywords: Compound Verb, Full Verb, Classical Ottoman Turkish, *Sini'l-Âlem*, Astrology.

1. Giriş

Bu çalışmada, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi'nin Şevket Rado Yazmaları Koleksiyonu'nda ŞR_433 numarada kayıtlı bulunan 67 varaklık kitabın 1b-54b varakları arasında yer alan *Ahkâmü'l-Küllüyye 'alâ Tahvîl-i Sini'l-Âlem* adlı eserde yer alan esas fiillerle birleşik fiil yapıları incelenecektir. Prof. Dr. Günay Kut başkanlığındaki bilimsel ekip tarafından hazırlanan İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yazma Eserler Kataloğu'nda eser hakkında şu bilgiler yer alır:

“218 x 150 mm., 135 x 90 mm. (1b/13b), 180 x 90 mm (14a-67a). 1a-54b. 27 st. Nesih. Başlıklar, bazı kelimeler ve derkenardaki yazıların çoğu kırmızı mürekkeple. Bazı kelimelerin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiş. Saman sarısı ve açık krem, orta kalın ve ince, aharlı, mistarlı, bazıları su yollu, filigranlı kağıt. Eser reddadedilirdir. Mukavva üzerine kapak yüzleri krem renkli kağıt kağıt, sırtı kahverengi deri cilt. Kapaklarda su lekeleri vardır. Başta ve sonda bir yüzü sarı, diğer yüzü krem renkli koruyucu yapraklı. 1a'da İAE kaşesi vardır.”¹

Eserin istinsah tarihiyle ilgili bir bilgi metin içerisinde yer almamaktadır fakat metin içerisinde yer alan hesaplamalarda kullanılan H. 1138 / M. 1725-1726 tarihine dayanarak metnin Osmanlı Türkçesinin klasik sonrası dönemine ait olduğunu düşünüyoruz. Genel olarak ilm-i ahkâm-ı nücüm özel olarak ise *sini'l-âlem* konulu eserin müellifi yahut müstensihisi bilinmemektedir.

Astronominin (ilm-i felek, ilm-i heyet) metafiziği² olarak nitelendirilen astroloji (ilm-i nücüm, ahkâm-ı nücüm), genel olarak gök cisimlerinin tabiatları-

¹ Günay Kut - Zehra Toska vd., *İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yazma Eserler Kataloğu*, C. 3, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2014, s. 1160.

² Tefvik Fehd, “İlm-i Ahkam-ı Nücüm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2000, s. 124.

nın, konumlarının ve hareketlerinin bir anlam ifade ettiği düşüncesine dayanmaktadır. Müneccimler ise göğün yazıları³ olan bu durum ve olayların dilini çözebilmek konusunda uzmanlaşmış kimselerdir.

İlm-i nücüm terimi tarihi süreçte hem astronomi hem de astroloji faaliyetleri için kullanılır, genellikle iki ilim arasında bir ayırım gözetilmez.⁴ Astroloji ayırt edilmek istendiğinde ise ilm-i ahkâm-ı nücüm, ahkâm-ı nücüm gibi terimlerin yanı sıra ahkâm-ı nücümün alt dalları olan mevâlid, ihtiyârât, kırânât gibi terimler kullanılmaktadır. Ahkâm-ı nücüm iki ana disipline ayrılabilir: Tabii astroloji ve ahkâm astrolojisi. Tabii astroloji, gök cisimlerinin kendi mizaçları sebebiyle yeryüzündeki dört ana unsur (anâsır-ı erbaa, ahlât-ı erbaa) üzerinde yarattığı etkileri inceler. Ahkâm astrolojisi, gök cisimlerinin hâl ve hareketlerinin insan kaderi hakkında bilgi ile dolu olduğu düşüncesine dayanarak onların yorumlanması yoluyla gelecek hakkında kehanette bulunur.⁵ Ahkâmü'l-Küllîyye 'alâ Tahvîl-i Sini'l-Âlem, ahkâm astrolojisiyle bağlantılı bir metindir. Ahkâm astrolojisinin kendi içinde birçok alt dalı bulunmaktadır. Bunlar arasından üç disiplin ön plana çıkar. İlki gökyüzünün, doğum anındaki yahut ana rahmine düşüş anındaki durumundan yola çıkarak hazırlanan yıldız haritalarının yorumlanması temeline dayanan mevâlidir. İkincisi, ihtiyârât olarak adlandırılan uğurlu zamanın (eşref saatinin) tespitidir. Üçüncüsü ise müneccimlerin belli bir zamanda belli bir konuda gelen soruları gök cisimlerinin ifade ettikleri doğrultusunda cevaplaması anlamına gelen mesâildir.

Ahkâmü'l-Küllîyye 'alâ Tahvîl-i Sini'l-Âlem ise bu üç alt disiplinin ilk ikisiyle sıkı ilişkiler içerisinde olan "sini'l-âlem" disiplini temelli bir eserdir. Arap kökenli olan bu disiplinde, gezegenlerin kavuşmaları (kırânları) ekseninde henedanların, dinlerin, mezheplerin ortaya çıkışı ve yok oluşu, salgın hastalıkların ortaya çıkışı, kıtlık ve bolluk durumları, doğal afetler gibi evrensel meselelere dair kehanetlerde bulunulur. Devletlerin, dinlerin, mezheplerin, meslek erbabının vb. akıbetinin değerlendirildiği sini'l-âlem metinlerinde, bahse konu olan kurumun doğuşu (mevâlid) temeline değerlendirmeler yapılmakta ve yorumlarda uğurlu saatler (ihtiyârât) bildirilmektedir.

Müneccimlerin yorumlarını dayandırdıkları felek sistemi, Batlamyus'un M.Ö. 2. yüzyılda ortaya koyduğu dünya merkezli sistem temelli oluşturulmuştur. Bu sisteme göre dünya merkezdedir ve felekler adeta soğan zarları gibi birbirlerinin üzerlerini kaplayarak dünyayı çevreler.⁶ İlk yedi feleğin her birinde bir gezegen bulunur, bu gezegenlerin bazıları doğudan batıya, bazıları

³ Mehmet Aydın, "Fal", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1995, s. 135.

⁴ İlm-i nücüm, ilm-i ahkâm-ı nücüm, ilm-i heyet terimlerinin çeşitli tanımları için bkz. Carlo Alfonso Nallino, "Astrology", *Encyclopedia of Islam*, C. 1, Leiden: Brill 1993, s. 494-497; Tefkîk Fehd, "İlm-i Felek", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2000, s. 126-129; Tefkîk Fehd, "İlm-i Ahkâm-ı Nücüm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2000, s. 124-126.

⁵ Tefkîk Fehd, "İlm-i Ahkâm-ı Nücüm", s. 125.

⁶ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yay., İstanbul 2009, s. 149.

batıdan doğuya doğru döner. Geosentrik düşüncede ilk felek dünyanın gökyüzünde başlar. Birinci felekte Ay bulunur, sonrasında sırasıyla Utarit (Merkür), Zühre (Venüs), Şems (Güneş), Mirrih (Mars), Müşteri (Jüpiter), Zuhâl (Satürn) gezegenleri yer alır. Sekizinci felek hareketsiz gök cisimlerinin yani yıldızların bulunduğu felektir. Dokuzuncu felekte bulunan ve felek-i atlas, arş-ı âlâ, felek-i âzâm gibi isimlerle anılan felekü'l-eflâk, daima doğudan batıya doğru döner. Felekü'l-eflâk, diğer gezegenleri de kendi yönünde dönmeye zorladığı için dünyada türlü alametler ortaya çıkar. İşte dokuzuncu feleğin bu zorlamaları sebebiyle ortaya çıkan durumlar ahkâm-ı nücûmun birçok disiplininin konusunu oluşturur.

Gezegenlerin mizaçları ve etkilerine kısaca değinecek olursak; bu bilgiler ahkâm-ı nücûm eserleri arasında genel olarak değişiklik göstermez.⁷ Hemen hemen bütün ahkâm-ı nücûm eserlerinde Müşteri en uğurlu, Zuhâl en uğursuzdur. Ay değişken, Merkür uyumlu olarak telakki edilmiştir. Ahkâmü'l-Külliyye 'alâ Tahvîl-i Sini'l-Âlem'de verilen bilgilere göre gezegenler kendi tabiatları gereği uğurlu, uğursuz, değişken ve uyumlu olarak dörde ayrılabilir. Eserin sonlarında, 53a/18'de yer alan "Bu faşıl kevâkib-i seyyâreniñ ahvâlleri beyânındadır." bölümünde verilen bilgilere göre, "iki uğursuz" denilenlerden Satürn en büyük uğursuz, Mars en küçük uğursuzdur. "İki uğurlu" denilenlerden Jüpiter en büyük uğurlu, Venüs en küçük uğurludur. Güneş ve Ay, genellikle uğurludur ancak tesdîs ve teslîs konularında uğursuz olurlar. Ay uğursuz yıldızlarla mukârene konumunda olursa uğursuz olur. Merkür kendi tabiatında uğurludur ancak etkileşime girdiği yıldızın tabiatına uyum sağlar; uğurlu ile uğurlu, uğursuz ile uğursuz olur.

2. Ahkâmü'l-Külliyye 'alâ Tahvîl-i Sini'l-Âlem

Ahkâmü'l-Külliyye 'alâ Tahvîl-i Sini'l-Âlem'in bizim tespit edebildiğimiz iki nüshası bulunmaktadır. Nüsha olarak değerlendirebileceğimiz ilk metin Münecimbaşı Mehmed Çelebi'nin tercüme-telif ettiği Usûl-i Ahkâm-ı Sâl-i 'Âlem'dir. Metin dememizin sebebi, aslen mevalid konulu olan bu eserin, bizim metnimizin büyük bir bölümünü dikkat çekici bir benzerlikle içeriyor olmasıdır. Eserin yazılış tarihi hakkında katalogda ve eserde bir bilgi bulunmasa da yazarının 1630/31 yılında vefat etmesine ve eserin yazılmasını isteyen Babüssaade Ağası İsmail Ağa'nın 1622 yılında azledilmiş olmasına bakılarak eser üzerinde yüksek lisans tezi hazırlayan Selim Önler tarafından eserin 17. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmesinin yanlış olmayacağı ifade edilmektedir. Selim Önler'in kaydettiğine göre T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı Türkiye Yazmaları Çevrimiçi katalogunda eserin beş nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar birbirlerinin genişletilmiş yahut özetlenmiş şekilleridir.⁸ İstinsah tarihleri

⁷ Gezegenlerin mizaçları ile ilgili bilgi ve tablolara ulaşmak için bkz. Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 464; Ahmet Atilla Şentürk, "Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sâbiteler (Burçlar)", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 90, İstanbul 1994, s. 155.

⁸ Selim Önler, *Usûl-i Ahkâm-ı Sâl-i 'Âlem (Metin, Dil İncelemesi, Dizin)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2016, s. 6.

arasında yaklaşık yüz yıl bulunan bu iki eser arasındaki ilişki Usûl-i Ahkâm-ı Sâl-i 'Âlem'in Ahkâmü'l-Külliyye 'alâ Tahvîl-i Sini'l-'Âlem'in kaynak metni olduğu şeklinde görünmektedir. Zira Usûl-i Ahkâm-ı Sâl-i 'Âlem'in yazarı, eserin ilk sayfasında Babüssaade ağası İsmail Ağa'nın huzurunda iken aldığı emir üzerine Arapça, Farsça ve Avrupa dillerinde yazılmış kitaplardan derleyerek bu eseri Türk dilinde telif ettiğini belirtmektedir. Ancak gözden kaçırılmaması gereken bir durum da bu iki eserin de bambaşka bir kaynak eserden yararlanılarak oluşturulmuş olabileceğidir. Zira tercüme ve tercüme-telif eserlerin telif eserlere nazaran hayli fazla olduğu ilm-i nücum sahasında metinlerin yeniden inşası rastlanabilir bir durumdur.

Ahkâmü'l-Külliyye 'alâ Tahvîl-i Sini'l-'Âlem'in bizim tespit edebildiğimiz gerçek manadaki tek nüshası, Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda 355/2 demirbaş numarasıyla kayıtlı bir kitabın 19b-84b varakları arasında yer almaktadır. Eser, "el-Ahkâmü'l-Külliyye ala Tahvili Sünniyi'l-Alim" şeklinde yanlış okunarak kaydedilmiştir. Katalog kaydında 150 x 70 ölçülerinde bir kitabın 19b-84b varakları arasında yer aldığı, her sayfada 21 satırın bulunduğu ve talik hattıyla yazıldığı bilgisi yer almaktadır. Eserin içinde bulunduğu kitabın ilk 18 varığında bir dua risalesi bulunmaktadır.

Ahkâmü'l-Külliyye 'alâ Tahvîl-i Sini'l-'Âlem, "sini'l-alem / sini-i alem" konulu bir metindir. R. Hakan Kırkoğlu, tarihi dönemdeki icraata dayalı astrolojiyi beş dala ayırdıktan sonra ikinci dal hakkında şu bilgileri vermektedir:

*"İkinci dal, evrensel nitelikte kehanetlerle uğraşır (el ahkâm 'alâ umürü'l-'âlem). Bu kehanet metinlerinde hanedanların, dinlerin yükseliş ve çöküşüne, savaşlara, salgın hastalıklara, depresim gibi doğal afetlere, hava durumuna, ayrıca ürünlerin fiyatlarına, bolluk yahut kıtlığa yer verilir. Bu tür kehanetler için, Güneş'in Koç Burcu'nun ilk derecesine yıllık varışı temel alınır, bu nedenle Araplar bu alanı tahvil sini el-'alem (Batlamyus'ta evrensel apotelesmatika / evrensel kehanetler) olarak adlandırmıştır."*⁹

Ahkâmü'l-Külliyye 'alâ Tahvîl-i Sini'l-'Âlem'de; gezegenlerin ve yıldızların, hareketleri, birbirleriyle ilişkileri ve mizaçlarından gelen özellikleri nedeniyle evrensel boyutta ortaya çıkaracakları olaylar ve durumlar anlatılmaktadır. Eserde kırânât temelinde yani gök cisimlerinin çeşitli şekillerde birleşme ve karşılaşmalarına göre ülkelerin, padişahların, beylerin, dinlerin, mezhep ve bid'atların yükseliş ve çöküşüne; savaşların oluşumuna, yerine, zamanına, mağlubuna ve galibine; salgın hastalıkların hangilerinin ne zaman ortaya çıkacağına, nasıl zarar vereceğine ve nasıl def edileceğine; depresim, sel ve fırtına gibi doğal afetlerin oluşumuna ve yaratacağı sonuçlara; hava durumuna ve ona bağlı olarak gıda fiyatlarının ucuzluk ve pahalılığına; bolluk yahut kıtlığa yer verilmektedir. Eserde padişahlar, sadrazamlar, vezirler, beyler, şehirler, ülkeler, mezhepler, dinler ve milletler konu edildiği gibi köleler, cariyeler, ulema, çiftçiler, arıcılar, zenginler, katipler, valiler vs. çeşitli meslek gruplarının ve sosyal grupların da talihleri anlatılmaktadır.

⁹ R. Hakan Kırkoğlu, *Sultan ve Müneccimi - 18. Yüzyıl Osmanlı Sarayında İlm-i Nücum*, Doğan Kitap, İstanbul 2017, s. 36.

3. Birleşik Fiil Kavramı ve İsim + Esas Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller, Türkçe yahut alıntı isimlerden fiil türetiminin yaygın kullanılan formu olan birleştirme yöntemiyle türetilmiş fiillerdir. Zira “birleşik fiiller, bir ad ile bir yardımcı fiilin veya iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden fazla kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir.”¹⁰ Burada vurgulamak istediğimiz nokta birleşik fiil yapılarında daima anlamca kaynaşmanın olduğudur. Birleşik fiillerde asıl anlam ilk unsurdadır, ikinci unsurun işlevi yardımcı fiil, yarı-yardımcı fiil, esas fiil olması fark etmeksizin ismi fiilleştirmektir. Ancak esas fiillerle kurulan yapıları teşkil eden unsurlardan ilki de ikincisi de anlamını kaybedebilir yahut deyimleşebilir.

Bugüne dek yapılan çalışmalarda, birleşik fiil tanımlarında birtakım farklılıklar görülür.¹¹ Araştırmacılar birleşik fiilleri, iki ilâ beş başlığa ayırmaktadır. Genel ve güncel tasnif metodunu yansıtmaması ve yapılan diğer tasniflere göndermelerin yapılmış olması sebebiyle Tuncay Böler’in *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı çalışmasındaki tasnifi örnek olarak verilebilir. Tuncay Böler, birleşik fiilleri oluşma biçimlerini ve söz dizimi özelliklerini göz önünde bulundurarak beş başlıkta inceler: Bir sıfat-fiil ve bir yardımcı fiilden yapılan birleşik fiiller = karmaşık fiiller, bir isim-fiil (+yönelme hali) ve bir yardımcı fiilden yapılan birleşik fiiller, bir fiil ve bir yardımcı fiilden yapılan birleşik fiiller = tasvir fiilleri, ikili birleşik fiiller, bir isim ve bir esas fiilden yapılan birleşik fiiller.¹²

Araştırmacıların birbirlerinden ayrıldıkları noktalardan biri de esas fiillerle kurulan birleşik yapıların tasnifi ve tesmiyesidir. Araştırmacılar, isim + esas fiil yapısıyla kurulan birleşik fiiller için deyimleşmiş birleşik fiiller, yarı-yar-

¹⁰ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2007, s. 791.

¹¹ Birleşik fiil tasnif ve tesmiyeleriyle ilgili çeşitli görüşler için bkz. Jean Deny, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, Çev. Ali Ulvi Elöve, İstanbul 1941, s. 465-479; A. Von Gabain, “Türkçede Fiil Birleşmeleri”, *TDAY-Belleten*, Ankara 1953, s. 16-28; Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Söz Dizimi*, Ankara Üniversitesi DTCF Yayını, Ankara 1982, s. 43-45; M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, 3. Baskı, Dergah Yay., İstanbul 1984, s. 280-282; Ahmet Bican Ercilasun, *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil*, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara 1984, s. 45-53; Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay., İstanbul 2009, s. 386-389; Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, 9. Baskı, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2011, s. 310-318; Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, Ankara 1992, s. 228-246; İsmet Cemiloğlu, *14. Yüzyıla Ait Bir Kıyas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi*, TDK Yay., Ankara 1994, s. 24-31; Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, Ayraç Yay., Ankara 2001, s. 340-360; Hatice Şahin, “Gel- ve Git- Fiillerinin Birleşik Yapılarda Sergilediği Durumlar”, *Türk Dili*, Sayı: 595, Temmuz 2001, s. 73-78; H. İbrahim Delice, *Türkçe Sözdizimi*, Kitabevi Yay., İstanbul 2003, s. 24-28; Bilal Aktan, *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2009, s. 44-55; Ahmet Turan Doğan, “Türkiye Türkçesinde Yardımcı Fiiller Üzerine Değerlendirmeler”, *International Journal of Language Academy*, Vol: 5/7, December 2017, s. 192-221; Mustafa Özkan - Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)*, Akademik Kitaplar Yayınları, İstanbul 2009, s. 57-71; Günay Karaağaç, *Türkçenin Dil Bilgisi*, 2. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2013, s. 471-476; Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, 13. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2008, s. 73-79; Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2007, s. 530, 791-861.

¹² Tuncay Böler, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, Kesit Yay., İstanbul 2019, s. 145-175; Bu çalışmada Tuncay Böler, birleşik fiil yapılarının oluşma biçimlerini, bu yapıların söz dizimi açısından üstlendikleri yapısal ve anlamsal görevleri ve birleşik fiil yapısı kuran fiil ve yardımcı fiillerin anlamsal özelliklerini ele almakta, konularla ilgili diğer görüşleri de paylaşmaktadır.

dımcı fiillerle kurulan birleşik fiiler, anlamca kaynaşmış birleşik fiiller, anlam kaymasına uğramış ve deyimleşmiş birleşik fiiller, anlamca kaynaşmış-deyimleşmiş birleşik fiiller, diğer fiillerle kurulan birleşik fiiller gibi çeşitli adlandırmalar yapmaktadır.¹³ Bu farklı tanımların her birini ele almak bu çalışmanın sınırlarının ötesinde olduğu için sadece bir fikrin oluşmasına yetecek temel görüşleri paylaşabiliriz:

Et-, ol-, eyle-, yap-, kıl-, buyur- fiillerini yardımcı fiil olarak kabul eden Tahsin Banguoğlu, *“yine nesne olan adlarla kaynaşmış daha bazı fiiller vardır ki salt kılış ve oluş anlamı taşımamakla birlikte yardımcı fiillere benzer bir işleyişle, yani adın kavramını fiilleştirmek üzere birleşik fiiller yaparlar. Bunlara yarı yardımcı fiiller (verbe semi-auxilliaire) adını veririz.”*¹⁴ diyerek al-, ver-, bul-, gör-, koş-, işle- fiilleriyle kurulmuş örnekleri sıralar. Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi* adlı eserinin birleşik fiillerle ilgili bölümünde bizim esas fiillerle kurulan birleşik fiiller olarak değerlendirdiğimiz yapıları isim grubu şeklinde birleşik fiiller başlığında inceleyerek yapıdaki isim unsurunun aldığı durum ekine göre tasnifte bulunur.¹⁵ Birleşik fiil yapılarında esas anlamın isim unsuru tarafından taşındığını, yardımcı fiillerin anlama etkisinin olmadığını, sadece isim unsurunu fiilleştirerek onların çekimini sağladığını ifade eden Mustafa Özkan, *“Aslında yardımcı fiil olmamakla birlikte, bul-, dut-, gel-, gör-, var-, vir-, tur-, ur- fiillerinin oynadığı rol de hemen hemen yardımcı fiillerinki gibidir.”*¹⁶ demektedir. Mustafa Özkan ile Veysi Sevinçli'nin hazırladığı *Türkçenin Söz Dizimi* adlı eserde ise yardımcı fiillerin yalnızca et-, kıl-, ol- vb. gibi asıl yardımcı fiillerle sınırlı olmadığı ifade edildikten sonra *“Bunların dışında, isimlerle kullanılan, isimlerle birleşik fiil yapmaya yarayan bazı yardımcı fiiller (düş-, al-, ver-, kal-, bul-, koş-, tuttur-, işle-, kustur-, at-, koy-, bile-, bin-, vb.) de vardır ki bunları gerçekte yardımcı fiil olmadıkları halde, ya zamanla anlamlarını kaybetmiş ya da deyimleşmiş olmaları sebebiyle yardımcı fiil durumuna düşmüş, bu görevi üstlenmişlerdir.”*¹⁷ denmektedir. Bu ifadelere benzer bir görüş de *“Bu türden birleşik fiillerde et-, eyle-, ol-, kıl- yap- yardımcı fiilleri yer almaz. Birleşik fiil, bir isim ögesi ile geçici yardımcı fiil diyebileceğimiz birtakım esas fiillerin kullanılmasıyla yapılır. (...) Bu tür birleşik fiillerde esas fiilin öznesi, nesnesi dolaylı tümleci ya da zarf tümleci durumundaki isim ögesiyle esas fiilin kaynaşması söz konusudur.”*¹⁸ diyen Tuncay Böler'e aittir. Burada vurgulanan durum birleşik fiil yapısındaki fiil unsurunda gerçekleşen işlev kazanımının yanı sıra yaşadığı anlam kaybı ve yahut deyimleşmedir.

¹³ Bir isim yahut isim grubu ve bir esas fiilden oluşan yapılar kaynaklarda genellikle birleşik fiiller başlığı altında ele alınsa da Mehmet Özmen bu yapıları / deyimleri birleşik fiil olarak kabul etmemektedir. Bkz. Mehmet Özmen, *Türkçenin Sözdizimi*, Karahan Kitabevi, Adana 2013, s. 89-90.

¹⁴ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, 9. Baskı, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2011, s. 316.

¹⁵ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Kapı Yay., İstanbul 2012, s. 143-144.

¹⁶ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2013, s. 147.

¹⁷ Mustafa Özkan - Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)*, Akademik Kitaplar Yay., İstanbul 2009, s. 64.

¹⁸ Tuncay Böler, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, Kesit Yay., İstanbul 2019, s. 172, 175.

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli'nin hazırladığı eserde birleşik fiillerle ilgili bir başka özellik olarak bu yapıda olup anlamca kaynaşmaya uğrayan birleşik fiiller ele alınmakta ve şöyle bir açıklama yapılmaktadır:

“Bu birleşik fiiller de bir isim ve bir fiil unsurundan meydana gelir. Şekil olarak bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller ile anlamca kaynaşmış fiiller arasında fark yoktur. Aralarındaki fark, fiil unsurunun yardımcı fiil değil tam fiil olması, unsurların birinin veya hepsinin kendi sözlük anlamları dışında kullanılmasıdır. Bunların bir kısmı zamanla deyimleşmektedir. Bunlar anlamca kaynaşmış birleşik fiiller olarak kabul edilse de yapı bakımından birleşik fiildir.”¹⁹

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli'nin sözlerinden bizim esas fiillerle kurulan birleşik fiiller olarak ele aldığımız yapılarda iki farklı anlamsal yapılaşmanın gerçekleştiğidir. İlki esas fiillerin anlam kaybı yahut deyimleşme sonucunda yardımcı fiil durumuna düşmeleri, ikincisi esas fiillerin birleşik yapı içerisinde anlam kaynaşmasına uğramasıdır. Leyla Karahan, ele aldığımız yapıdaki birleşik fiilleri, diğer fiillerle kurulan birleşik fiiller başlığı altında ele alarak şöyle bir tanım yapar: *“Bazı birleşik fiillerde, “ol-, et-, kıl-, yap-, bulun-, baş-la-” yardımcı fiilleri yerine asıl fiiller kullanılır. “Yol al-, para ye-, boş ver-, baş kaldır-, yol ver-, şehit düş-, kan kustur-, türkü tuttur-, el koy-, diş bile-, yatağa düş-” örneklerinde olduğu gibi bu yapıda yer alan kelimelerden biri veya hepsi, ya sözlük anlamlarını kaybetmiş ya da deyimleşmiştir.”²⁰*

Zeynep Korkmaz,

“Birleşik fiiller, bir ad veya ad soylu Türkçe veya yabancı kökenli bir kelime ile etmek, edilmek, olunmak, eylemek, kılmak, kılınmak, yapmak yardımcı fiillerinin birleşmesinden ya da belirli kurallar içinde bir araya gelmiş iki ayrı fiilin anlamca kaynaşmasından oluşmuş birleşik yapıdaki fiil türleridir. (...) Birleşik fiillerin bir başka türü daha vardır. Bu türe girenler, bir veya birden fazla ad ile bir fiilin birleşmesinden oluştuğu ve yapı bakımından ad+yardımcı fiil kalıbında oldukları hâlde, işlev ve yapı bakımından yalnızca kaynaşmakla kalmamışlar, aynı zamanda bir kalıplaşmadan geçerek deyimleşmişlerdir. Bunları anlam kayma ve kalıplaşmasına uğramış ve deyimleşmiş birleşik fiiller diye adlandırıyoruz.”²¹

tanımını yapar.

4. Eserde Esas Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Ahkâmü'l-Külliyye ‘alâ Tahvîl-i Sini'l-‘Âlem’de, kaynaklarda birleşik fiiller içerisinde değerlendirilen tasvir fiillerinin örnekleri hiç bulunmamaktadır. İsim + yardımcı fiil ve isim + esas fiil şeklinde kurulan birleşik fiiller açısından ise oldukça zengin bir metindir. İsim + yardımcı fiil formunda kurulan birleş-

¹⁹ Özkan - Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)*, s. 65.

²⁰ Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, 13. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2008, s. 75.

²¹ Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, s. 530.

şik fiiller bu makalede ele alınmayacaktır. Metinde tespit edebildiğimiz esas fiillerle kurulan birleşik fiiller şunlardır:²²

açıl-:

(...) alma ve şatma ehlinin ferahına ve binâlar tamiri mişillü işler açılma-sına. (21b/24)

al-:

(...) küffâr-ı hâksârdan her vechle intikâm almağa cidd ü cehd kılmalarına (...). (11a/8)

añıl-:

Nehrevân cānibinde adı añılur bir kimesne fevt ola. (35a/21)

âteşlen-

Mülük üzerine âdâ hareket idüp mülukuñ yürekleri düşmen ile âteşlene mülukuñ ba'zı ser'askerleri katıl oluna. (34b/12)

bağlan-:

Eger Şems on birincide bulunsa bir ulu melik dōst olup şulh ve şalâh olup ahdnāmeler bağlanmasına ve murādāt ve maqşüdları hâşıl olup devlet ve refetleri gün be gün terakkide olmasına. (8b/11)

Ehl-i bāzârda ve erbāb-ı dīvān ve bāzırgānlarda teşvīş ve mezārī'de âfet yollar fitneden bağlanup vaktinde ise çatı şovuklar ve qarlar ola. (31a/25)

Tesdīs-i Uṭārid bā Zuhal delālet ider ki elçiler hareket idüp ahdlar bağlanup ve işler açılıp hālâyıkda ulu bināya ve ekinlere rağbet ola. (47a/17)

Terbī-i Zühre bā Müşterī delālet ider ki işler bağlanup avratlarda yaramaz işlere meyl ve töhmet ve hūkūḳ-ı şer'ī taleb olunup harīr ve kumāş ucuz ve hevāda nemnākī ve bārāndegi olmasına. (47b/27)

bul-:

Eger Müşterī yedincide bulunsa ol yılda ba'zı yirlerde müdde'iler ve havāricler belürüp şüret-i haqdan görinüp niçe dürlü işler kılmalarına ahirü'l-emr bātıl olup nekbetlerine belki ele gelüp cezāların bulmaqlarına. (6a/14)

Uṭārid Müşterī ile Hāmel burcunda olsa ehl-i tevḥīd ve taḥkīḳ kişiler iştihār bulup halk ulüm ve fūnūna rağbet kılmaqlarına. (20a/10)

(...) mütekellim kimesneler zühūr idüp mevzūn sözler ve ince ma'nālu beyitler peydā olup ve bu tarīḳ ile ba'zıları devlet ve sa'ādet bulup ālemde yeñiden ba'zı resmler ve kānūnlar ve haṭlar çıkmāḡına (...). (22a/3)

Vüzerā-ı 'azām ve küttāb ve erbāb-ı aqlām sa'ādet bulup (...). (22b/21)

(...) mutaşarrıfāndan birisi haylī şiddetden halāş bulmaḡına (...). (23a/17)

Uṭārid Zühre ile Cevzā burcunda olsa delālet ider ehl-i dīvān ve fużalā arasında meveddet ve ülfet ziyāde olup ba'zıları muḳarrebān mu'āvenetiyle refet bulmaqlarına (...). (23a/27)

²² Ahkāmü'l-Küllīyye 'alā Tahvīl-i Sini'l-Âlem bağlaçlar, isim-fiiller ve zarf-fiillerle birbirine bağlı uzun cümlelerden oluşmaktadır. Bu nedenle örneklerden bazılarında, anlaşılabilirlik gözetilerek, cümlelerin sadece ilgili kısmı verilmiştir.

(...) baʿzı aşılısız kimesneler devlet ve ʿizzet bulmağa cehd idüp emegi zāyî olmağına (...). (23b/17)

(...) âbî cānavārlar çok olup cevāhir kısmı ziyāde kıymet bulmasına (...). (23b/23)

Ḥasteler şihhat bulup ḥalāyık arasında şulh ve şalāh ve yaramazlar tövbeye gelüp nāfiʿ yağmurlar yağmasına. (33b/22)

Hind diyārında fitne olup begler dahı şerr ü fesād şāhibleri kuvvet bulalar. (43b/12)

ʿAvratlarda ve oğlanlarda ğam ve ğuşşa ve er ile ʿavrat arasında ḥuşūmet ve mücādele ve meyḥāneler revnaķ bulup fişķ u fücūr çok ola. (44a/26)

(...) rağbetleri olup ḥākimlerde ʿadālet ve ḥayrāt ve ḥasenāt çok olup eski ḥastalar şihhat ve şifā bulmalarına. (46a/26)

Teşlīs-i Şems bā Mirriḥ delālet ider ki begler ve pādīşāhlardan ehl-i silāh iltifāt ve nevāziş bulup neşāt ve sürūrlarına ve bāzārlarda revāc ve vaķti ise hevāda ḥarāret ola. (48a/24)

Teşlīs-i Kamer bā Zūhre delālet ider ki ḥalk arasında feraḥ ve sürūr olup ʿavāmıñ neşātına ve eyü haberler vuķūc bulup hevālarıñ eylūğine ve narḥlarda tefāvūt olmasına. (49b/8)

Ḥamelden ibtidā idüp her burca otuzar ʿaded tevzīʿ idüp ʿaded nihāyet bulduğı burc mevzīʿi ʿUṫārid olur. (52b/4)

buyur-:

Eger Reʿs üçüncide bulunsa ʿulemā ve ehl-i takvādan baʿzı ğuşenişīn olanlara iltifāt buyurup murādların ḥāşıl kılmalarına. (12a/12)

Belki kendüleri dahı saʿādetle ḥareket buyurmaķlarına. (4b/4)

çek-:

Eger Zeneb on ikincide bulunsa ata binmekden ve süvār kısmından zarar çekmek ihtimāli vardır. (13a/19)

Eger Zeneb beşincide bulunsa evlādlarına ḥastalık veyā fevt mişillü nesnelere işābet itdigidinden ve kōrkulu haberler istimāʿından nevʿen ğam çekmeklerine (...). (13a/3)

(...) baʿzı memleketlerde ḥarāmīler ve ḥırsuzlar ve evler başup ğāretler itmeklerine bu sebebden memleket bozğunluğundan kayğu çekmeklerine delāletdir. (5a/16)

(...) zulm ve fitnede noķşān ve ehl-i şerr ü fesād ellerin çeküp hevāda bārendegi olmasına. (48b/13)

Eger Zeneb sekizincide bulunsa ğāḥī niçe ḥavf ve ḥaṫarlar şavmaķlarına ve baʿzı aḥbār-ı kāzibe ve müḥiş sözlerden ḥavf çekmeklerine. (13a/11)

(...) yaz günleri ise şular az olup yağmuruñ kıletine ve cāsūslar ve peykler ḥavf ve ḥaşvet çekmelerine. (20b/7)

Eger Zeneb dördüncide bulunsa reʿāyā ve memleket arasında şerr ü fesād ziyāde olup bu sebebden ķasāvet çekmeklerine. (13a/2)

(...) baʿzı ezell ve alçaķ kimesneler arasında ğuft ü ğü işidilüp bu sebebden elem çekmelerine. (13a/9)

Bu sebebden ğam ve guşsa çekmeklerine ve zevce ve 'avratlarla araları muhtelif olup niçe işidilmedik sözler peydâ olmasına. (7b/4)

Eger Zuhal altıncıda bulunsa ednâ kimesnelerin hareketlerinden ve kul fâ'ifesinin serkeşlerinden gâhî ğam ve elem çekmelerine (...). (4a/13)

(...) her işin 'âkıbeti fikrinde gâhî mesrûr ve gâhî teşvîş çekmelerine. (10b/7)

Müşterî ile Cevzâ burcunda olsa delâlet ider ümerâ ve 'asker ve serhengler ba'zı ulu keslerden havf ve hirâs çeküp eşraf ve 'ulemâda hiddet ve ızırâb ziyâde olmağına (...). (22b/11)

(...) 'ummâl ve mutaşarrıfân havf ve melâlet çekmelerine ve hevânın tağay-yürüne. (21b/9)

çekil-:

Eger Zuhal on ikincide bulunsa ol yıl düşmenden ziyâde meşakkatler ve havflar çekilmesine ve her cânibden düşmenler ve müdde'iler hareket kılmasına ve ol yılda kaç'â bir iş hâşıl olmamağına delâlet ider. (4b/10)

Eger Zuhal ikincide bulunsa ziyâde masraflar olup mü'zâyaka çekilmesine ve niçe hasârâtlar ve ziyânlar olmasına ve vüzerâ 'asker hâli kayguda ve zilletde olmasına. (5a/11)

Eger Müşterî ikincide bulunsa ümerâ-ı 'asker ahvâli kavî olup vardıkları yirde fethler kılmalarına ve e'trâfdan hazîneler cem' olup mâlîn çokluğına ve mü'zâyaka ve kıllletler çekilmesine. (6a/2)

Eger Mirrîh toközuncıda bulunsa sefer ve ğazâ için yirlerinden (9) hareket kılmalarına lakin ol seferde miñnetler ve şiddetler çekilmesine ve her işde 'acele olunup (10) niçe umürda nedâmetler görölmesine. (7b/8)

(...) bu yılda gelen elçilere ziyâde 'itâb ve hitâb olunup ba'zıları ihtimâldir zarar çekilmelerine. (7a/16)

Eger Mirrîh sekizincide bulunsa âteşden veyâ demürden bedenlerine bir eşer doğunmasına veyâ bir zehirli canâverden dahı niçe havf ve haftar çekilmesine. (7b/6)

(...) ba'zı şehirlere âteşden zarar ve havf ve yaz eyyâmlarında şusuzluğdan şiddetler çekilmesine (...). (22b/18)

Eger Şems on ikincide bulunsa bir ulu düşmân belürmesine ve ol düşmândan haylî zahmetler çekilmesine. (8b/13)

çekme-:

Eger Zühre sekizincide bulunsa ba'zı muhâlif ta'âmlardan ihtirâz oluna tâ ki zarar çekmeyeler. (9b/2)

çık-:

Eger Şems toközuncıda bulunsa sa'âdetle sefer ve yola çıkup mübârek ğazâlar tedbîrine muqayyed olmalarına. (8b/7)

Alçağ kimesneler yüksek mertebelere irişüp ulu kimesnelerin üzerine çıkalar ve mülk ve devlet bir hânedândan âhire intikâl idüp bir büyük devlet zâhir ola. (30b/25)

doğun-:

Eger Kamer yedincide bulunsa yaşlu nisā t̄ā'ifesinden ba'zılarının muhālif h̄arekātından müte'ellim olup anlara zararları doḡuna. (11b/10)

Eger Mirrīh ikincide bulunsa ol yılda māl-ı mirīye h̄ā'inlerden el uzunluḡı doḡunup telbīs defterler ve kâğıdlar dutulmasına (...). (7a/3)

Eger Mirrīh sekizincide bulunsa âteşden veyā demürden bedenlerine bir eser doḡunmasına veyā bir zehirlü canāverden daḡı niçe h̄avf ve h̄aṡar çekilmesine. (7b/6)

dök-:

Ulular birbirisine ḡaşd idüp vüzerā ile ümerā arasında nifāk ve h̄uṡümet ve beglerde h̄astelik ve aḡniyādan māl taleb olunup nāsda ḡorḡu ve ṡerr ü ṡür ve ḡan dökmeḡden ıztırāblarına. (47b/12)

dökül-/dökil-:

‘Arab ile Türk arasında ḡarb ve ḡıtāl olup ḡanlar döküle. (39b/24)

Düşmān hareket idüp ekṡer aḡālimde ḡanlar dökile. (31b/23)

đut- / đut-:

(...) yeñi āyīn ve nāmus ḡuvvet đutup eski ‘adetler ḡün-be-ḡün revnaḡsız olmaḡına ve ḡarb ve đarb ḡoḡ olmaḡına (...). (19b/9)

Şeref-i Zuḡal delālet ider ki eski pādişāhlar ve köylüler h̄āinde ḡuvvet ve emlāk ve ‘aḡāred āfetden selāmet ve narḡlarda tefāvūt olup eṡime ve me'kūlāt ve sār eṡyā ziyāde bahāya yüz đutup ḡaḡt ve ḡalā ola. (45b/2)

İmdi terbī'-i Mirrīh Zuḡalīn üç mertebe nuḡüsetiniñ iki mertebesini teṡlīs-i Müṡterī ve Zühreye mu‘ādil đutduḡ. (19a/23)

düş-:

Ehl-i İslām ile Efrenc arasında ḡarb ve ḡıtāl olup ḡanlar dökülüp re‘āyā ve ‘avāmü'n-nās vaṡanlarından ayru düşeler. (24b/2)

(...) ammā ḡırsızlar ve ṡerrirler feraḡda olup kārları mizāclarına muvaḡıḡ düşmeḡine ve yil ve yaḡmur yaḡmasına. (20a/20)

Daḡı nāmdār kimesnelerden ḡoḡı aṡaḡa düşüp fitne ve ḡarb yuḡaru ḡalkā. (31a/1)

(...) ehl-i đīvān ve ‘ulemādan ba'zıları ziyāde muḡarreb olup envā' merḡametlerine maḡhar düşmeḡlerine. (10b/13)

(...) ikinci köylüler yirlerinden āvāre ve sergerdān düşüp zeli ve ḡor olmaḡlarına. (23b/16)

Eger Zuḡalīn nūrını Müṡterīye virürse ol yılda pādişāh ṡarafı ḡoḡluḡ murād üzere ḡālib olmaya işleri ta'vīḡe düşüp māni'ler zuhūr eyleye. (16a/23)

(...) ekṡer uzaḡ baḡçelere ve ṡulu mesīrelere ve meyvesi ḡoḡ bōṡtānlara it-tifāk düşmeḡe (...). (11a/13)

(...) ḡalḡ birbirilerine tōhmet ve isnād itmeḡlerine ve ba'zı yirlere āteṡ düşmeḡine ve ‘ummāl ve mutaṡarrıfān h̄avf ve melālet çekmeḡlerine (...). (21b/8)

(...) eṡibbā ‘ilāçlarda işābet idüp ehl-i tedbīrūñ fikirleri ṡavāb düşmeḡine (...). (20a/13)

(...) ba'zı yeñi fenler zâhir olup halk okumak ve yazmak semtine mâ'il düşmeklerine (...). (22a/1)

Eger Zuhal tokuzuncıda bulunsa ol yılda ğazâ ve sefer ahvâllerine meşgûl düşmeklerine. (4b/3)

(...) halk fûnûn-ı dakîk ve 'ilm-i fıkhîyye ile muqayyed düşmeklerine (...). (23a/2)

(...) her ne umûr ki mübâşeret oluna ol iş tevaqqufa düşüp geç tamâm ola. (11b/8)

Eger Zuhal sekizincide bulunsa ol yılda korqu ve kayguya düşmeklerine (...). (4b/1)

Eger tâlî'leri ve şâhib-i tâlî'leri naḥs ve Müşterî menḥûs ise 'azillerine ve mer-tebeden düşmeklerine (...). (13b/11)

(...) halkda korqu olup bir nâmdâr pâdişâhın devletinden düşmesine. (36b/23)

(...) arz-ı Yemende muḥârebe Rûmda bir beg memleketinden düşüp helâk olup şehirlerine âdâ hareket idüp kendü ve 'askeri rûsvây ola. (35b/24)

Eger Zuhal tokuzuncıda bulunsa uzun uzaq seferler fikrine düşüp naql ü hareket kılmalarına. (5b/9)

geç-:

(...) sâhillerde zelzele ve âteşden ba'zı ma'mûrlar yire geçüp ḥarâb olmasına (...). (24a/4)

gel-:

Meşelâ vüzerâ ahvâlîñ yoklamak lâzım geldikde tâlî'-i sâliñ on birinci ḥânesini tâlî' diyü yazup sâ'ir ḥâneleri daḥı yazup kevâkibi yirli yirine vaẓ' idüp pâdişâh ahkâmına mişâl itdügimiz gibi bi'ayniyye ḥükm ideler. (13b/6)

(...) misâfirlerde ve peyklerde feraḥ ve sürür olup işleri ilerü gele. (45a/21)

Ekşeriyâ budur ki kızları vücûda gele. (11b/5)

(...) şer ü şür kaḫup yaramaz işlüler tövbeyle geleler. (47b/11)

(...) ba'zı memleketlerde zulm ve sitem üzere hareket idenleriñ ḥaḫlarından gelmesine emr kılmalarına. (7a/12)

(...) âḫirü'l-emr bâḫıl olup nekbetlerine belki ele gelüp cezâların bulmaḫları-na. (6a/16)

(...) ni'metler bol olup tedbîrler râst gelüp mu'âmelelerde fâ'ide olmasına. (45a/24)

Eger Müşterî altıncıda bulunsa yaramaz fi'illü niçe kimseler inşâfa gelüp şer ü şürdan ferâġat itdüklerinden ötüri mesrûr olmalarına (...). (6a/12)

(...) her ḫuşuşda müşâvere ve tedbîrleri şavâb gelmesine. (10b/9)

(...) ba'zı âdâ ve küffârîñ ḫareketlerinden ġazaba gelüp ġazâ ve sefer için 'ale't-t'açil fermân-ı ḫümâyûnları zâhir olmasına (...). (6b/17)

Şems beşincide bulunsa bu yılda kuvvetli ve kıdemli evlâdları zuhûra gelüp 'azîm şadlıḫlar ve mesrûrluḫlar olmasına (...). (8a/15)

gelme-:

(..) nâsda ġam ve endüh olup işler ilerü gelmeyüp taġlarda ve şaḫrâlarda sâkin olan kimesnelerde elem ve meşâḫḫat (...). (47a/9)

gir-:

(...) nakz-ı ‘ahd mişillü nesnelere istimâ olunmasına ve bunlardan ele girenlerin bir niçesi telef olmasına (...). (7b/14)

(...) halk birbirlerine girüp dürlü dürlü huşümetler olmağına ve Bâbil mülki bir âhir kimse hükmüne girüp İrâk ehli pây-mâl olmağına (...). (24a/1)

git-:

Begler arasında harb ve fitne ve mekr ve hîle ve birisine âfet irişüp mülki elinden gitmesine ve şedîd yıllere esüp ba‘zı bilâd harâb ola. (42b/21)

gör-:

(...) erbâb-ı kalem pâdişâhlar hizmetinde eyülük üzere olup pâdişâhdan (16) fâideler görelere. (39a/16)

Sünbüleye mensüb olan bilâdda eyü kimesnelere ba‘zı emrâz irişüp yaramaz eşrârdan dağı zarar görelere. (28a/16)

Er ile ‘avrat arasında huşümet ve hastelik çok olup doğurmalarında güçlük görmelerine ve hevâda karañuluğ olmasına. (28a/26)

Dağı nâ-meşrû‘ umür zâhir olup kâzîler müzevvir işler görelere. (42a/7)

(...) ‘avratlar ve mu‘tribler rahatda olup ekâbirden niçe nefler görmeklerine (...). (21a/20)

Tesdî-i Şems bâ Zuhal delâlet ider ki ulular ve dîzdârlar ve ‘âmme-i re‘âyâ pâdişâhdan terahhüm ve iltifât görüp ekinler ma‘mûr ve ta‘âmlar bol olup hevâda tağayyür olmasına. (46b/21)

(...) bu tâ‘ife ululardan nevâziş ve iltifât görüp hâkimlerde emr-i ma‘rûf nehy-i münkere meyl ve rağbet (...). (47b/10)

Eger Re’s tokuzuncıda bulunsa şahîh rûyâlar görüp âkıbetinde ferağ ve meserretler hâşıl olmasına ve her ne huşuşa tedbîr ve ‘amel kılsalar muvâfîk-ı taqdîr düşmegine. (12b/4)

Ehl-i Rûm beglerinden ‘adl görmek ile gönülleri hoş ola. (39b/25)

Eger Zuhal onuncıda bulunsa hâkimler ve müdebbirlerden re‘âyâ zulm ve sitem görmelerine ve âsitâneye şikâyetçiler çok gelmesine. (5b/11)

Şeref-i Müşterî delâlet ider ki ‘ulemâ ve vüzerâ ve kâzîler ve imâmlarda kuvvet ve ‘izzet ve sa‘âdet ve pâdişâhdan in‘âm ve ihsân görmelerine (...). (45a/22)

göster-:

Eger Zeneb ikincide bulunsa ba‘zı yirlerde ‘abeş yirlerde mâl-ı mîrî şarf olunmasına ve ba‘zı mu‘âta‘a ve mültezimler kesr ü noqsân göstermeklerine (...). (12b/14)

Tahvîl-i Şems be-Hüt delâlet ider halâyıkda bağ ve bostân ve ekinlerde rağbet gösterüp yağmurlar çok yağup hevâda itidâle meyl ve ra‘d ve berğ olmasına. (44a/12)

Şerîr kimesnelere eyüler üzerine yaramazlık gösterüp âhirü’l-emr şerîrler rûsvây olalar. (24a/26)

idin-:

Kamer kağı burcdadır bilmek murâd olunsa tariķi budur ki mâh-ı ‘Arabiyeniñ kaç günü geçmiş ise ma‘lûm idinüp ba‘de evvel geçen eyyâmı taz‘îf idesin. (50b/25)

idiş-:

Huşûşâ kim turâbî veyâ âbî burclar yirinde ittişâl idişseler. (18a/1)

ir-:

(...) ba'zı yirlerde müdde'î ve hâriciler çıkup halka mażarrat irmegine (...). (22a/8)

Uṭârid Mirrîḥ ile Şevr burcunda olsa ba'zı ekinler ve nebâtât ve meyveler fâsid olup mü'ezzi cânverlerden zarar irmegine (...). (21b/5)

(...) ekinlere âfet irmesine ve zamânsız şovuḳlar ve ra'd ve berḳ olmasına (...). (19b/24)

(...) ba'zı tûmâr ve hâşlarıñ maḥşûllerine müzi' cânverden ziyân irmesine (...). (12b/16).

Bilâd-ı mağribde bir küçûk bege mevt irişe ve çok ḥarb ve kıtâl (18) sebebinden mülûka şiddet ve elem ire. (33b/17)

iriş-:

Mülûk arasında ḥarb ve kıtâl olup 'âlem halkına darlık irişe. (31a/16)

Bilâd-ı mağribde bir küçûk bege mevt irişe ve çok ḥarb ve kıtâl sebebinden mülûka şiddet ve elem ire. (33b/17)

Sûnbüleye mensûb olan bilâdda eyü kimesnelere ba'zı emrâz irişüp yaramaz eşrârdan daḥı zarar göreler. (28a/16)

(...) ba'zı mâldâr kimesneleriñ mâlına noḳşân irişüp 'adâlet yüzünden zulmler olmasına (...). (22b/14)

Begleriñ ve ağalarıñ 'avratlarında mevt ve tağlarda sâkin olan kimesnelere korḳu irişüp anlardan yaramaz ḥaberler şâyî' ola. (32a/7)

Eger Zuḥal Kamerle dördüncide bulunsa bir âbî burc içinde ol yılda ekinlere seylden ve yağmurdan zarar irişe (...). (18a/21)

Ve erbâb-ı devlete ve ümerâya ve 'asâkire hümüm ve gumüm irişe. (35a/12)

Mekke-i Mûkerreme cânibinde olan memâlikde fitne ve ḥarb ve kıtâl ve halkına belâ ve ğam ve endüh irişe. (32b/23)

(...) mülûk ile kâzîleriñ (14) hâli yaramaz olup ehl-i 'ırz ve zâhid kimesnelere ğam ve endüh irişe. (33b/13)

(...) Ferġâna ve Ermeniyye ve Belḥ ehline 'azîm korḳu ve şiddet irişe. (25b/26)

Ve ekşer aḳâlimde fesâd ve yağmâ ve ġarât daḥı ekinlere çekirgeden mażarrat irişe (...). (31a/10)

(...) ḥalâyıḳda av ve şikâr itmege meyl olup hevâda ḳuraḳlık ve ḳoyuna âfet irişmesine. (35a/10)

Re'âyâya mülûk tarafından cevr ve zulm irişe. (37a/23)

(...) Mağribde fitne zâhir olup bir ulu kimesneye nekbet irişe (...). (40a/19)

Hâtûnlarda ısıtma ve sârî marazları çok olup niçesine elem irişe. (34a/14)

(...) Cenûbda fitne ve ḥarb ve gizlü ḳanlar dökülüp ol cânibiñ halkına elem ve miḥnet irişe. (40b/7)

Ba'zı 'ulemâ ve bâzırgânlar ḥasârât irişe. (28b/25)

Bir beg mülkünden ayrılıp fuḳarâdan aġniyâya zaḥmet irişe. (42b/11)

Kamer Uṭârid ile Şevr burcunda olsa ekinlere hevâdan fâide irişüp tez ḥâşıl olmasına (...). (21b/22)

Ve hayvānāta fesād irişüp er ile ‘avrat arasında yaramazlık olmasına. (41b/1)
(...) nev‘-i insāna hastalık irişüp ta‘āmda kılet ve muhālif ve zararlı yıller esüp şularda kılet ola. (42b/14)

Erbāb-ı devlete hemm ü gam irişüp vüzerā ve erbāb-ı kalemde hüs-n-ü-hāl ola. (34a/1)

(...) şimāl cānibinde ulu kimesnelere ölet irişüp halkda göz ağrısı çok olmasına. (43b/18)

irişdür-:

(...) evbaş ve levend ve kıllāşlar şerif ve ulu kimesnelere zarar irişdürmelerine. (35b/8)

(...) dağı hāriciler ve müfsidler ve oğrılarda bahādırlık olup nāsa elem ve guşsa irişdüreler (...). (45b/6)

Ammā terbī‘de ve muqābelede ne sa‘ādet ve ne nuhūset irişdürür. (53a/21)

Ammā Zuhal ve Mirrih ile terbī‘de ve muqābelede nuhūset irişdürür. (53b/10)

Ammā Zühre ve Müşterī ile ve ‘U‘ārīd ile muqārenede sa‘ādet irişdürür. (54a/2)

kal-:

Eger ictimā‘ Cedyde olsa delālet ider ziyāde şovuk ve vaḳti ise qar olup ehl-i sefer ve elçiler yoldan kalalar. (41a/26)

(...) ulular arasında huşümet mühim işler gerü kalup hevāda tağayyür olmasına. (49a/27)

(...) misāfirler yollarından kalup elçiler giriftār olup ‘amme-i nāsda huşümet olmasına. (45b/22)

(...) cümlesinden on gün tarh eyleyüp bāki kalan ā‘dādı cümleden ibtidā idüp her burca otuzar ‘aded viresiñ. (50b/11)

Ammā burcuñ kaçınıcı derecesindedir bilmek dilesen tariki oldur ki iki bucuḳ yā iki bucuḳdan nākış kalan ā‘dādı şühür farz idüp ya‘nī her ‘adedi on iki ay ‘aded eylesen. (51a/14)

kaldur-:

(...) münāfik ve müfsidler baş kaldurup halka zaḫmet kıllaḳlarına (...). (20b/1)

Erāci‘ ve kāzib sözler çok olup oğrılar el kaldurular. (25a/5)

kalḳ-:

‘Ālemde bir fitne-i ‘azīm peydā olup erāzil-i nās ayaḳa kalḳup ekābirlere hücum kıllaḳlarına. (23b/25)

(...) Şām meliki yirinden kalḳup memleketinden ḡayrı yire intikāl idüp ra‘iyete ‘adālet ide. (38b/24)

Dağı nāmdār kimesnelerden çoḳı aşıḳa düşüp fitne ve ḫarb yukaru kalḳa. (31a/1)

koy-:

Ve fāidelü yağmurlar yaḳa ve fitne ve fesād aşıḳa koyu ve ḫayırlı nikāḫlar çok ola. (39a/11)

şav-:

Eger Zeneb sekizincide bulunsa gâhî niçe hıavf ve hıatarlar şavmağlarına ve ba'zı aħbâr-ı kâzibe ve mühîş sözlerden hıavf çekmeklerine. (13a/11)

şavul-:

Eger sekizincide bulunsa her işde tertîb ve revnağ olmayup 'abeş yirlere zaħmetler çekilmesine ve niçe hıavf ve hıatarlar şavulmasına. (8b/5)

sür-:

Eger Kamer beşincide bulunsa rikâb-ı hümâyünlarına bir vezîr mağâmında kimesne elçilik ile bir büyük begden gelüp yüz sürmesine ve bu yılda elçiler ve muħbir çok gelmesine ve deryâda olan donanmadan hayır haberler şâyî' olmasına. (11b/1)

uzat-:

(...) alçağ kimesneler el uzadup şâhib-mertebe olanlarıñ suķūtuna (...). (22a/20)

Ve oğrılar el uzadup alçağ kimesnelere ğalebe ideler. (31a/14)

vir-:

(...) ba'zı câhil ve ma'rifetsiz zâhidler zâhir olup ğâ'îbden haber vireler. (41b/10)

İmdi her ne yirde cenk olsa Mirrîh bulunduğu rub'ca arğa virenler ğâlib ola. (15b/15)

Eger Şems onuncıda bulunsa salţanat ve hükümetde ziyâde şân u şöret virüp 'adâletleri şâyî' olmasına ve ziyetlü ve şöretlü hâkimleri etraf bilâda irsâl kılmağlarına. (8b/8)

viril-:

Eger tahvîl gice idi ise Kameriñ kuvveti ve za'afına göre hüküm virilür. (3a/13)
(...) dîn ü mezheb için nizâ'lar olup nâ-ħağ fetâvâlar virile (...). (48a/17)

yan-:

(...) koyun ve keçi kısmınıñ âfetine ve ba'zı şehirler oda yanmasına ve hevâda küdüret ve kızılığ ve ra'ç ve berğ olmağına. (19b/16)

Sonuç

Bu makalede ele almadığımız isim + yardımcı fiil şeklinde kurulan birleşik fiil yapıları geçmişten günümüze Türkçenin en işlek Türkçe ve alıntı isimlerden fiil türetme formudur. Özellikle ol-, et-, eyle- yardımcı fiilleri oldukça yaygın şekilde kullanılmaktadır. İncelenen metinde de yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiil yapılarının miktarı dikkat çekici boyuttadır. Bunun yanı sıra bu çalışmada incelediğimiz isim + esas fiil formunda oluşturulan birleşik fiil yapıları da azımsanmayacak çeşitlilik arz eder. Öte yandan tasvir fiili olarak isimlendirilen yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiil yapılarına örnek bulunmamaktadır. İncelenen metinde kullanılan isim + yardımcı fiil ve isim + esas fiil yapılarının dağılımı şöyledir:

1. Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Yardımcı Fiil	Birleşik Fiil Sayısı	Yardımcı Fiil	Birleşik Fiil Sayısı
bulun-	32	kıılın-	3
eyle-	42	kıılma-	1
eyleme-	1	ol-	ol- (692)
it- / et-	it- (655) / et- (6)	olma-	11
kııl-	102	olun-	120
		Toplam: 1665	

2. Esas Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Esas Fiil	Birleşik Fiil	Sayı
açıl-	işler açıl-	Farklı: 1 Toplam: 1
al-	intikām al-	Farklı: 1 Toplam: 1
añıl-	adı añıl-	Farklı: 1 Toplam: 1
āteşlen-	yürekleri ateşlen-	Farklı: 1 Toplam: 1
bağlan-	‘ahdnāmeler bağlan- (1), ‘ahdler bağlan- (1), işler bağlan- (2), yollar bağlan- (1)	Farklı: 4 Toplam: 5
bul-	cezāların bul- (1), devlet ve ‘izzet bul- (1), şıhhat bul- (4), şıhhat ve şifā bul- (2), nihāyet bul- (7), refet bul- (1), sa‘ādet bul- (1), devlet ve sa‘ādet bul- (1), kııymet bul- (1), kııvvet bul- (3), iltifāt ve nevāziş bul- (2), iştihār bul- (1), revnaķ bul- (1), vuķū‘ bul- (1), ħalāş bul- (1)	Farklı: 15 Toplam: 28
buyur-	ħareket buyur- (1), iltifāt buyur- (1)	Farklı: 2 Toplam: 2
çek-	zarar çek- (2), ğam çek- (2), kıayġu çek- (2), elle- rin çek- (1), ħavf çek- (1), ħavf ve ħaşyet çek- (1), kıasāvet çek- (1), elem çek- (1), ğam ve ğuşsa çek- (1) teşvīş çek- (1), ħavf ve hirās çek- (1), ħavf ve melālet çek- (1), ğam ve elem çek- (1)	Farklı: 13 Toplam: 16
çekil-	meşakķatler ve ħavflar çekil- (1), müzāyaķa çekil- (2), ħavf ve ħaţar çekil- (1), zarar çekil- (1), müzā- yaķa ve kıilletler çekil- (1), miġnetler ve şiddetler çekil- (1), zaġmetler çekil- (2), ħavflar çekil- (1)	Farklı: 8 Toplam: 10
çekme-	zarar çekme-	Farklı: 1 Toplam: 1
çıķ-	üzerine çıķ- (1), sefer ve yola çıķ- (1)	Farklı: 2 Toplam: 2

doğun-	zararları doğun- (3), el uzunluğu doğun- (1), eşer doğun- (1)	Farklı: 3 Toplam: 5
dök-	қан дök- (1)	Farklı: 1 Toplam: 1
dökül- / dökil-	қанлар дökül- (5) / қанлар дökil- (2)	Farklı: 1 Toplam: 7
dut- / тут-	қуввет dut- (2) / му'адил тут- (1), yüz тут- (1)	Farklı: 3 Toplam: 5
düş-	ayru düş- (1), ittifāk düş- (1), muvāfiq-ı taqdīr düş- (1), muvāfiq düş- (1), şavāb düş- (1), қорқу ve қайғуға düş- (1), mā'il düş- (1), maẓhar düş- (1), mertebeden düş- (2), meşğül düş- (1), muḳayyed düş- (1), devletinden düş- (1), aşağa düş- (1), āvā-re ve sergerdān düş- (1), fikrine düş- (1), memleketinden düş- (1), ta'vīḳe düş- (1), tevaḳḳūfa düş- (1), āteş düş- (1)	Farklı: 19 Toplam: 20
geç-	yire geç- (2)	Farklı: 1 Toplam: 2
gel-	lāzım gel- (1), ilerü gel- (3), vücūda gel- (3), töv-beye gel- (3), ḥaḳlarından gel- (1), şavāb gel- (1), ele gel- (1), ğazaba gel- (1), inşāfa gel- (1), zuhūra gel- (1), rāst gel- (1)	Farklı: 11 Toplam: 17
gelme-	ilerü gelme- (2)	Farklı: 1 Toplam: 2
gir-	ele gir- (1), birbirlerine gir- (1), ḥükmüne gir- (1)	Farklı: 3 Toplam: 3
git-	elinden git- (2)	Farklı: 1 Toplam: 2
gör-	fā'ideler gör- (2), işler gör- (1), 'adl gör- (1), nef-ler gör- (1), zulm ve sitem gör- (1), in'ām ve iḥsān gör- (1), güçlük gör- (1), nevāziş ve iltifāt gör- (1), rü'yālar gör- (1), teraḥḥum ve iltifāt gör- (1)	Farklı: 10 Toplam: 11
göster-	kesr ü noḳşān göster- (1), rağbet göster- (1), yara-mazlıḳ göster- (1)	Farklı: 3 Toplam: 3
idin-	ma'lum idin- (1)	Farklı: 1 Toplam: 1
idiş-	ittişāl idiş- (1)	Farklı: 1 Toplam: 1
ir-	elem ir- (1), maẓarrat ir- (1), zarar ir- (4), āfet ir- (2), ziyān ir- (1)	Farklı: 5 Toplam: 9

iriş-	āfet iriş- (17), belā ve ğam ve endūh iriş- (1), cevr ve zulm iriş- (1), darlık iriş- (1), elem iriş- (1), elem ve miḥnet iriş- (1), ğam ve endūh iriş- (1), ḥasārāt iriş- (1), hūmūm ve ğumūm iriş- (1), ḳorḳu ve şid-det iriş- (1), mażarrat iriş- (4), mevt iriş- (4), nek-bet iriş- (1), zaḥmet iriş- (1), zarar iriş- (6), emrāz iriş- (1), fā’ide iriş- (1), fesād iriş- (1), ḥastalık iriş- (1), hemm ü ğam iriş- (1), ḳorḳu iriş- (1), noḳşān iriş- (1), nuḥūset iriş- (1), ölet iriş- (1)	Farklı: 24 Toplam: 51
irişdür-	elem ve ğuşsa irişdür- (1), zarar irişdür- (1), nuḥū-set irişdür- (13), sa’ādet irişdür- (4)	Farklı: 4 Toplam: 19
ḳal-	yoldan ḳal- (2), bāḳī ḳal- (16), nāḳış ḳal- (4), gerü ḳal- (1)	Farklı: 4 Toplam: 23
ḳaldur-	baş ḳaldur- (2), el ḳaldur- (1)	Farklı: 2 Toplam: 3
ḳalk-	yuḳaru ḳalk- (1), ayaĝa ḳalk- (1), yirinden ḳalk- (1)	Farklı: 3 Toplam: 3
ḳoy-	aşaĝa ḳoy- (2)	Farklı: 1 Toplam: 2
şav-	ḥavf ve ḥaṭarlar şav- (1)	Farklı: 1 Toplam: 1
şavul-	ḥavf ve ḥaṭarlar şavul- (1)	Farklı: 1 Toplam: 1
sür-	yüz sür- (2)	Farklı: 1 Toplam: 2
uzat-	el uzat- (2)	Farklı: 1 Toplam: 2
vir-	ḥaber vir- (1), arḳa vir- (1), şān u şöhret vir- (1)	Farklı: 3 Toplam: 3
viril-	fetāvālar viril- (1), ḥükm viril- (2)	Farklı: 2 Toplam: 3
yan-	oda yan- (1)	Farklı: 1 Toplam: 1
Genel:		
Farklı: 161		
Toplam: 271		

Eser üzerinde yaptığımız inceleme sonucunda toplam 39 farklı esas fiille kurulmuş 161 farklı birleşik fiil tespit edilmiştir. Bu 161 farklı birleşik fiilin 93 adeti alıntı kelimelerle oluşturulmuşken Türkçe kelimelerle veyahut Türkçe ek alarak Türkçeleşmiş alıntı kelimelerle oluşturulan birleşik fiil sayısı 68’dir. Metinde esas fiillerle kurulan birleşik fiil sayısı toplamda 271’dir.

Birden fazla isim unsuruyla kurulanlara baktığımızda iki isim unsuru taşıyanlardan “ve” bağlacıyla bağlanmış olanların sayısı 28, “u/ü” bağlacıyla kurulanların sayısı 3’tür. Bunların 28 adetinde iki isim unsuru da alıntı kelimeyken 3 adetinde bir alıntı bir Türkçe kelime bulunmaktadır. İki unsurdan oluşan Türkçe kelime grubu ve esas fiille kurulan tek örnek tespit edilmiştir. Metinde birbirine “ve” bağlacıyla bağlanmış üç isim ve esas fiilden oluşan tek bir örnek bulunmaktadır.

Kaynaklar

- AKTAN, Bilal: *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2009.
- AYDIN, Mehmet: “Fal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995.
- BANGUOĞLU, Tahsin: *Türkçenin Grameri*, 9. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- BİLGEGİL, M. Kaya: *Türkçe Dilbilgisi*, 3. Baskı, Dergah Yay., İstanbul 1984.
- BÖLER, Tuncay: *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2019.
- CEMİLOĞLU, İsmet: *14. Yüzyıla Ait Bir Kıyas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi*, TDK Yayınları, Ankara 1994.
- DELİCE, H. İbrahim: *Türkçe Sözdizimi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.
- DENY, Jean: *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, Çev. Ali Ulvi Elöve, İstanbul 1941.
- DOĞAN, Ahmet Turan: “Türkiye Türkçesinde Yardımcı Fiiller Üzerine Değerlendirmeler”, *International Journal of Language Academy*, Vol: 5/7, December 2017.
- EDİSKUN, Haydar: *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, Ankara 1992.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican: *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil*, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara 1984.
- ERGİN, Muharrem: *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul 2009.
- FEHD, Tevfik: “İlm-i Ahkam-ı Nücum”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.
- _____: “İlm-i Felek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.
- GABAİN, A. Von: “Türkçede Fiil Birleşmeleri”, *TDAY-Belleten*, Ankara 1953.
- GENCAN, Tahir Nejat: *Dilbilgisi*, Ayraç Yayınları, Ankara 2001.
- HATİPOĞLU, Vecihe: *Türkçenin Söz Dizimi*, Ankara Üniversitesi DTCF Yayını, Ankara 1982.
- KAM, Ömer Ferit: *Divan Şiirinin Dünyasına Giriş - Asar-ı Edebiye Tedkikatı*, Birleşik Yayınları, Ankara 2008.
- KARAAĞAÇ, Günay: *Türkçenin Dil Bilgisi*, 2. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2013.
- KARAHAN, Leyla: *Türkçede Söz Dizimi*, 13. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2008.
- KIRKOĞLU, R. Hakan: *Sultan ve Münecimi - 18. Yüzyıl Osmanlı Sarayında İlm-i Nücum*, Doğan Kitap, İstanbul 2017.
- KORKMAZ, Zeynep: *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, 2. Baskı, TDK Yayınları, Ankara 2007.

KUT, Günay - TOSKA, Zehra vd.: *İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yazma Eserler Kataloğu*, 3. Cilt, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2014.

NALLİNO, Carlo Alfonso: "Astrology", *Encyclopedia of Islam*, Cilt: 1, Leiden: Brill 1993.

ONAY, Ahmet Talat: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

ÖNLER, Selim: *Uşûl-i Ahkâm-ı Sâl-i Âlem (Metin, Dil İncelemesi, Dizin)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2016.

ÖZKAN, Mustafa - SEVİNÇLİ, Veysi: *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)*, Akademik Kitaplar Yayınları, İstanbul 2009.

ÖZKAN, Mustafa: *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2013.

ÖZMEN, Mehmet: *Türkçenin Sözdizimi*, Karahan Kitabevi, Adana 2013.

PALA, İskender: *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2009.

ŞAHİN, Hatice: "Gel- ve Git- Fiillerinin Birleşik Yapılarda Sergilediği Durumlar", *Türk Dili*, Sayı: 595, Temmuz 2001.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, "Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sâbi-teler (Burçlar)", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 90, İstanbul 1994.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri: *Eski Türkiye Türkçesi*, Kapı Yayınları, İstanbul 2012.